

- Masterra: Ekonomia Sozial eta Solidarioan Masterra 2013/2014, GEZKI (UPV/EHU).
- Irakasgia: Ekonomia Sozial eta Solidarioa Latinoamerikan.
- Irakasleak: Leire Uriarte (LANKI Ikertegia) eta Ainhoa Larrañaga (HUHEZI fakultatea, Mondragon Unibertsitatea).
- Ikaslea: Unai del Burgo García.
- Agiria: “Ekonomia Sozial eta Solidarioa Latinoamerikan: Brasilgo kooperatibismoaren kasua”.
- Data: 2014/03/31

EKONOMIA SOZIAL ETA SOLIDARIOA LATINOAMERIKAN: BRASILGO KOOPERATIBISMOAREN KASUA

Aurkibidea. I. Sarrera. II. Ekonomia Sozial eta Solidarioa Latinoamerikan: Razetoren ikuspegiari hurbilpen kontzeptuala. III. Brasilgo kooperatibismoaren garapenerako oinarriak. IV. Ondorioak. V. Aipamenak.

I. SARRERA

Lan honen **helburua**, “Ekonomia Sozial eta Solidarioa Latinoamerikan” irakasgai landutako edukia aztertzea¹, eduki horri lotuta ikaslearen gogoetak finkatzea eta prozesu horretatik sortutako materiala gizarteratzea da². Lanaren lehen atalean, Leire Uriartek finkatutako kontzeptu markoa aztertuko dugu: **Ekonomia Sozial eta Solidarioa Latinoamerikan**. Zehazki, irakasleak landutako materiala ezezik, Razetoren ikuspegia ere landuko dugu hemen. Bigarren atalean, kasu azterketa gisa, Ainhoa Larrañagak egindako doktorego-tesia izango duzu izpide: **Brasilgo kooperatibismoaren garapenerako oinarriak, begiratu kritikoa Euskadiko legedi eta errealitate instituzional kooperatibotik**. Horretarako, Ainhoa Larrañagak klasean emandako materiala lantzeaz

---

¹ (Uriarte, 2014) eta (Larrañaga, 2014).

² Leire Uriartek eta Ainhoa Larrañagak irakasleek emandako modulua aztertuko dugu (hurrenez hurren, LANKI ikertegiko ikerlaria eta HUHEZI fakultateko irakaslea, biak Mondragon Unibertsitateari atxikiak). Lanaren azken helburua, Masterreko irakasgai honetan emandako edukia gizarteratzea da. Horretarako, UEUko ekonomia saileko bloga (www.unibertsitatea.net/blogak/ekonomia) eta UEUren Unibertsitatea.net atariko Otarrea dokumentuen biltegia atala (www.unibertsitatea.net/otarrea/gizarte-zientziak/ekonomia) erabiliko ditugu. Horrez gain, edukien zabalak ikaslearen Twitter kontuaren bitartez ere gauzatuko dugu (@unai_delburgo eta https://twitter.com/unai_delburgo).

gain, berak UEUren Uztaro Giza eta Gizarte Zientzien Aldizkarian argitaratutako artikulua ere erabiliko dugu (Larrañaga, 2013). Azkenik, **gaiaren inguruan gure gogoetak** finkatu eta lana borobiltzeko erabilitako **material zientifikoa eta bestelako aipamenak** aurkeztuko ditugu.

II. EKONOMIA SOZIAL ETA SOLIDARIOA LATINOAMERIKAN: RAZETOREN IKUSPEGIARI HURBILPEN KONTZEPTUALA

Atal honen helburua, Latinoamerikan Ekonomia Sozial eta Solidarioa (hemendik aurrera ESS) kontzeptuak duen esanahi eta pisu ideologiko zehatza finkatzea da. Horretarako, **Razetoren ikuspegia**³ kontutan izango dugu bereziki eta LANKI-ko Leire Uriarte ikertzaileak jarraitutako eskema logikoan oinarrituko gara.

Razetoren ustez, ESS-a “**elkartasuna**” erakundeetan, prozesu eta egitura ekonomikoetan txertatzen duen ekonomia alternatiboa da. Horrela, unitate eta egitura ekonomiko horietatik eratortzen diren ekoizpenak, kontsumoak eta banaketak “elkartasun printzipioaren arabera” gauzatzen dira. “Elkartasuna” da ekonomia mota honen elementu zentrala edo hegemonikoa. ESS-ren egitekoa, “elkartasuna” logika ekonomikoan sartzea da: “elkartasuna” ekonomiaren teoria eta praktikan sartzea. Horrela, Razeto “elkartasunaren ekonomiaz” ari da teoria ekonomiko gisa (Razeto, 1999).

Ikuspegi horren arabera, ESS-ak **hiru izaera** ditu. Alde batetik, *errealitatea* da, elkartasunean eta demokrazia-ekonomikoan oinarritutako esperientziak dira, haien kideen beharrianak estaltzeko sortuak. Bestetik, ESS-a *kontzeptua* da: analisi zientifikoaren objektu da eta beraz, etengabe ari da garatzen. Izan ere, jarduera zientifikoak kontzeptu horren hobekuntza eta berritzea bilatzen du. Azkenik, ESS-a *proiektua* da, etorkizunari begira dago eta ikuspegi eraldatzailea du.

Bestetik, ESS-a **hiru dimentsio** desberdin dauzka: *dimentsio ekonomikoa* (ondasunak eta zerbitzuak ekoizten ditu), *dimentsio soziala* (beharrian sozialak estaltzen ditu) eta

---

³ Ikus <http://www.luisrazeto.net/content/curriculum>.

dimentsio eraldatzailea (ekonomia eta gizartea ulertzeko beste logika bat sortzen du, logika alternatiboa).

Zein da ESS-aren jatorria Latinoamerikan? 1990. hamarkadan, merkatuen eta estatuen desarautze-prozesuak egonkortu egin ziren, aurreko hamarkadan gertatutakoarekin jarraituz⁴, “Washingtoneko Kontsentsua”-ren bitartez (ortodoxia neoliberallean oinarritutako marko programatikoa): doikuntza-planek sortutako ondorio sozial kaltegarrien harira hainbat kritika jaso ziren. Desberdintasun-sozialak areagotu ziren. Ondorioz, aldarrikapen eta borroka garaia zabaldu zen Latinoamerikan (nabarmenena, Zapatisten iraultza). Mugimendu sozial berriak agertu ziren testuinguru historiko berrian. Deigarriena: mugimendu hauek ez daude soilik edo nabarmenki hiriguneetako iraultzaile ezkertiarrekin lotuta. Herri indigenak dira eragile berriak (Zurbano, 2010: 222; Martinez eta Aizpuru, 2011: 248-255). Testuinguru honetan (bir)sortzen dira ESS-aren esperientziak Latinoamerikan.

Ezaugarri bereziak ditu Latinoamerikako ESS-a berriak: izaera identitario nabaria du, lurraekin lotura handikoa (herri indigenen eraginez). Zentzu komunitarioz hornituta eta autoeraketaren aldekoa. Oinarri sozial zabala eta integratua. Balore eta printzipio propioekin. Mugimendu erradikalagoa da Europako esperientziekin alderatuz, alternatiba sozio-politiko eta ekonomikoa aldarrikatzen duelako: eraldaketa soziala eta politikoa dute helburu eta helburu hori da haien praktikak gidatzen dituen iparra. Mugimendu sortzailea da ESS-rena. Mugimendu sozial berrietan oinarrituta, pobreziatik ateratzeko biziraute-logiketaz haratago doa, alternatiba praktikoa bat planteatzen baitute: ondasunak eta zerbitzuak ekoizten dituzte alternatiba erreal hori eraikitzeko. Horren harira, jarduera ekonomikoaren antolaketak garrantzi handia eskuratzen du: batez ere, lanaren antolaketa (lana baita esperientzia honek duen aktiborik garrantzitsuena, aurrerago ikusiko dugun bezala).

Kontutan hartu behar ditugu ESS-ko esperientziak **sortzeko eta sendotzeko elementuak**: kultura eta praktika komunitario eta autoeratuan trebakuntza izatea (elkartegintzan esperientzian izatea), lidergo popularra eta zilegia izatea, ohiko biziraute-

⁴ 1.980. hamarkadan Garapenerako Estrategiak neoliberalismoaren ildotik abiatu ziren (ekonomiak ireki merkataritzea alorretan, estatuen parte-hartzea murriztu, industria-egitura garatzeko zorpetze politikak eta abar). Krisi Fiskala sortu zen eta ondorioz, doikuntza-plan zorrotzak abian jarri ziren. Kanpoko-zorraren krisia agertzen da (maileguak eskatzea da irtenbidea, hau da, zorpetzea erabiltzea industria garatu ahal izateko). Hamarkada honi “**hamarkada galdua**” izenez ere ezaguna da, aipatutako doikuntza-planek sortutako eragin kaltegarriengatik.

modalitateez haratago joatea, mugimenduaren egituratze-minimoa (ordezkaritza- eta laguntza-erakundeak sortzea) eta testuinguru politiko egokia izatea.

Elementu hauen inplementazioarekin, nagusiki honako **bi esperientzia mota** sor daitezke: alde batetik, produkzio kooperatiba autoeratuak eta bestetik, kreditu- eta kontsumo-kooperatibak. Sailkapen hori oso garrantzitsua da, batez ere, bi kooperatiba mota horien osagarritasuna kontutan hartzen badugu⁵. Tarteko esperientziak ere gerta daitezke, baina kasu guztietan lana modu autoeratuan antolatzeko ezaugarria nabaria da (Gaiger, 2000).

Horren harira, **C faktorea** izeneko elementua aipatu behar dugu. Euskaraz egokiago litzateke E faktoreaz hitzegitea, izan ere, C faktoreak “elkartasuna” aldagaiari egiten dio erreferentzia (“cooperación”). “Elkartasuna” da indar produktiborik ahaltsuena eta beraz, balio ekonomiko handiena sortzen duena. ESS-ko esperientzietan C faktorea haien sustrai genetikoan txertatuta dago eta beraz, mota honetako erakundeetan ezaugarri hauek ematen dira: lankidetzaren harremanak lan-prozesuetan, informazio eta ezagutzen transferentziak pertsonen artean, erabakitze-prozesu partehartzaileak, ekoizpen-bitartekoen jabetza kolektiboa edo soziala eta azkenik, proiektuarekiko inplikazioa⁶.

Razetoren ustez, Ekonomia Zientzien barneko pentsamendu ildo independentea da ESS-a. Teoria ekonomiko independentea bilakatzean datza bere erreonka⁷: **“Elkartasunaren Ekonomia”** (Razeto, 1999). Efizientzia eta Elkartasun aldagaiak sendotzeko balio dezake maila zientifiko hori lortzeko. Razetok efizientiaren garrantziaz ari da batez ere: ESS-a pentsamendu ekonomikoa ere bada (politikoaz gain) eta beraz,

⁵ Paul Singerren ustez, “yo no necesito producir solidariamente y vender competitivamente. Puedo crear todo, inclusive hasta el consumo final, puedo crear cadenas en que los valores de democracia y de igualdad prevalezcan en las relaciones. Existen ejemplos concretos de ello” (Singer,). Gure ustez, Singer merkatu sozialez ari da, hau da, merkatuak irizpide sozialez eta solidarioz arautzeko edo antolatzeko saiakeraz. Elementu hori berori nabarmentzen dute Vazquez eta Abramovich-ek Argentinako zenbait esperientziak aztertu ondoren: merkatu sozialak, moneta alternatiboen erabilera tokiko merkataritza sustatzeko eta azkenik, Argentinako fabrika “berreskuratua” (Vazquez eta Abramovich, 2007).

⁶ Inplikazio hori sustatzeko bide desberdinak egon daitezke, batzuk oso “heteroak”: esate baterako, jardueraren gaitasunak ez erabiltzea inbertsio bat egiteko, baizik eta lankideen artean festa edo jaialdi bat egiteko, laneko edo lan-komunitatearen giroa alaitzeko eta elkartasun-loturak are gehiago estutzeko (Razeto, 1997).

⁷ Izan ere, ohiko Teoria Ekonomikoetan ezinezkoa da “elkartasun” kontzeptua identifikatzea: ez liberalek, ez sozialistek, ez keynesiarrek, inork ez du “elkartasun” kontzeptua erabili. “Lankidetzaren” bai, baina “elkartasun” kontzeptua berria da Zientzia Ekonomikoetan (Razeto, 1997).

baliabideak modu arrazionalen kudeaktu behar ditu, bere helburu nagusiak lortu ahal izateko (eraginkortasuna = elkartasuna). Gakoa, bi aldagai horien arteko oreka lortzean datza, hau da, efizientziaren alorrean jarritako helburu arrazionalak, elkartasuneko helburu nagusiak lortzeko bitartekoak izatea⁸.

Razetoren ikuspegiarekin bukatzeko, eta Jordi García Jané-ren lanari jarraituz, ESS-ko esperientzien **ahultasunak, potentzialitateak eta erronkak** zehaztuko ditugu. Ahultasunen artean, kudeaketa ekonomiko-sozialaren alorra nabarmenduko dugu, aurreko paragrafoan esandakoaren harira (efizientziaren eta elkartasunaren arteko oreka). Horrez gain, kideen elkartasun-balioen ahultzea ere aipa genezake. Azkenik, interkooperazio alorrean esperientzia hauek dituzten gabeziak. Potentzialitateen artean: ESS-a ekonomia berri baterako (logika ekonomiko berri baten) hazia edo ernamuina izan daiteke, gizartea antolatzeko beste eredu bat sortzeko potentzialitatea baitu. Ondorioz, erronkak honako alorretan finka genitzake: kudeaketa mailan aplikatu beharreko hobekuntzak; politika publikoen babesa lortzea; interkooperazioa ahalbideratzea; eta azkenik, mugimendu sozial berrietzat enpresa eredu egokiena bilakatzea (García Janés, 2014).

III. BRASILGO KOOPERATIBISMOAREN GARAPENERAKO OINARRIAK

Aurreko atalean landutako marko kontzeptuala kasu konkretu batean zehazteko asmoarekin, **Brasilgo kooperatibismoaren egoera juridiko-instituzionala** aztertuko dugu. Horretarako, sarreran aipatu dugun bezala, Ainhoa Larrañagak egindako doktorego-tesian finkatutako ikerketa-lerroa erabiliko dugu⁹, eta zehazki, Larrañagak berak UEUren Uztaro, Giza eta Gizarte Zientzien Aldizkarian argitaratutako artikulua (Larrañaga, 2013), bere tesiaren nondik-norakoak batzen dituena.

⁸ Hain zuzen ere, hauxe da gure ikergaia: ESS-ko erakundeen kudeaketa ekonomiko eta soziala hobetzeko lanabesen diseinua. Informazio gehiago, hemen:

<http://www.unibertsitatea.net/otarrea/gizarte-zientziak/ekonomia/efqm-eredua-eta-kudeaketarako-adierazleen-sistemak>.

⁹ Ikus

<http://www.euskara.euskadi.net/w10aTesDocWar/tesisDoctoralJSP/w10aConsultarTesisDoctoralLookUpDispath.do?clave=accionVer168> eta http://www.euskara.euskadi.net/appcont/tesisDoctoral/PDFak/Ainhoa_Larranaga_TESI.pdf.

Larrañagaren ikerketaren **helburu nagusia**, alor juridiko eta instituzionalean Brasilgo kooperatibismoaren garapena butzatzeko asmoarekin ekarpenak egitea da. Horretarako, Euskal Autonomi Erkidegoko Kooperatiben Legea oinarri bezala hartu du Larrañagak. Izan ere, Euskadiko Kooperatiben garapenean¹⁰ 4/1993 eta 1/2000 Kooperatiben Legeek izan duten eragina nabaria da egilearen ustez.

Ikerketan erabilitako **metodologia** alderaketa juridikoa izan da: alde batetik, 4/1993 Euskadiko Kooperatiben Legea eta 1/2000 Kooperatiben Legearen aldaketa eta bestetik, 5.764/71 Brasilgo Kooperatiben Legea. Batez ere, lege horietan kooperatiben eraketarako eta garapenerako funtsezkoak diren artikulua aztertu zituen Larrañagak. Horrez gain, lege horietan oinarrituta, Euskadiko eta Brasilgo kooperatiben egituratze-instituzionalak ere alderatu zituen. Metodologia juridiko horretaz gain, elkarrizketa sakonak ere egin zituen Brasilgo kooperatiben arduradun nagusiekin¹¹: Organizacao das Cooperativas Brasileiras (OCB); Secretaría de Economía Solidaria (SENAES); Partido de los Trabajadores (PT); Central de Cooperativas e Empreendimientos Solidários (UNISOL); ANTEAG; Movimento dos Trabalhadores Dem terra (MST)¹²; Universidade Federal do Paraná (UFPR); Banco Desenvolvimento do Extremo Sul (BRDE); eta azkenik, Universidad Federal do Paraíba (UFDP).

Brasilgo kooperatibismoaren garapenerako oztopo juridikoa Quadros-en diktadura-garaitik datorren Brasilgo Kooperatiben Legetik dator (1961. urtea): 5.764/71 Legea. Lege horrek ezarritako arauera desegokia da kooperatibak sortu eta egonkortzeko. Oztopo horiek honako elementuetan ikus daitezke:

Kooperatiben eraketerako gutxienerako baldintzak

Brasilgo legeak ez du gutxienerako kapital sozialik eskatzen. Ondorioz, hirugarrenek ez daukate berme ekonomikorik kooperatibarekin egiten duten eragiketetan. Horrez gain, kapital sozialik gabeko kooperatiben bideragarritasun ekonomikoa kolokan jaten da

¹⁰ Larrañagak espresuki Arrasateko Kooperatiba Esperientziari egiten dio erreferentzia. Hala ere, gure ustez, Arrasateko Esperientziak kanpoko esperientziei ere mesede egin die Euskadiko Kooperatiben Legeak: esate baterako, bi bazkidez osotutako kooperatiba txikien kasua.

¹¹ Hiru fasetan: fase esploratiboan (tesirako ideiak hartzeko), fase enpiriko deskribatzaile-baloratzailean eta azken fasean, ondorioen aurkezpen eta kontrasterako.

¹² Mugimendu honek pisu berezia izan du GEZKiko Masterraren irakasgai honetan. Lan honetan ez dugu MST-a aztertu. Mugimendu honi buruzko ikuspegi pertsonal bat irakurtzeko, ikus (Sarasua, 2010).

hasieratik, finantzieroki ez baitute sendotasun nahikorik. Bestetik, Brasilgo legeak kooperatiba bat sortzeko hogeitazko bazkide behar direla agintzen du. Kopuru hori hain handia izateak eragotzi egiten du kooperatibak eratzea.

Kooperatiben Erregistroa

Brasilek ez du kooperatibentzat berariazko erregistro publikorik. Horrela, kooperatibak bi erregistro motetan inskriba daitezke: Cartoriotan eta Junta Komertzialetan. Cartorioak EAEko Elkartearen Erregistroaren parekoak dira eta bertan, irabazi asmorik gabeko erakundeak inskribatzen dira. Tramite sinpleak eta merkeak dauzkate¹³. Junta Komertzialak, ostera, merkatal-sozietateak inskribatzeko erregistroak dira eta eskatzen dituzten tramiteak konplexuagoak eta garestiagoak dira Cartorioek eskatutakoekin alderatuta. Beraz, Brasilgo kooperatibismoaren garapena helburutzat duen erregistro ofizial, publiko, objetibo eta inpartzialik ez izatea oztopo nabaria da. Kontutan hartu behar dugu OCB erakundeak erregistroaren alorrean duen boterea: kooperatibak Junta Komertzialean erregistratu ahal izateko, OCB-ren baimena izan behar dute berariaz (atal instituzionalean aztertuko dugu erakunde honen eragin kaltegarria kooperatibismoaren garapenean).

Tramite fiskal eta kontableak

Brasilgo kooperatiben arauketa fiskalak eta kontableak “ekintza kooperatiboa” izeneko elementua dute oinarritzat. Ekintza kooperatiboak kooperatiben mutualitate ezaugarriari egiten dio erreferentzia¹⁴: bazkideen artean egiten den jarduerak bakarrik izan dezake “ekintza kooperatiboa”-ren estatusa eta estatus horren arabera izan ditzake kooperatibak hobari edo onura fiskalak. Horrez gain, prozedura kontablea ere zailtzen da “ekintza kooperatiboa” aintzat hartzen badugu: kontabilitate bikoitza eramatea beharrezkoa da, kooperatibak haien bazkideekin eta bazkide ez direnekin (hirugarrenekin) izaten dituen eragiketak banatu ahal izateko. Kontabilitate bikoitza horren arabera, fiskalitate bikoitza

¹³ Larrañagaren ustez, elkarteak ez dira egokiak jarduera ekonomikoak gauzatzeko (Larrañaga, 2005: 59) eta hori dela eta, esperientzia solidarioak Cartorioetan inskribatzea kaltegarria ikusten du. Hala ere, gure ustez, elkartearen izaera juridikoak zer esan garrantzitsua du Ekonomia Solidarioaren artikulazioan. Laville-en ustez, Europako marko juridikoetan forma juridiko berriak sortu dira, kooperatiben eta elkartearen artekoak. Laville-k kritika bat egiten dio kooperatibak eta elkarteak modu zurrunean banatzen dituen irakurketa kontzeptualari: “todas esas iniciativas ratificadas por la ley en diversos contextos nacionales, no pueden ser entendidas por un enfoque de tercer sector que establece una separación absoluta entre asociaciones y cooperativas, cada vez más cuestionada en la realidad” (Laville, 2008).

¹⁴ Are gehiago, orain ikusiko dugun bezala, “ekintza kooperatiboa” elementuarekin, kooperatibismoaren eta mutualismoaren arteko nahasmena gertatzen da (Gadea, 2001: 93).

eramatea beharrezkoa da, ekintza kooperatiboari aplikatu behar zaizkion hobari eta onura fiskalak kalkulatu ahal izateko. Tramiteen konplexutasunak eta kooperatibak hirugarrenekin egiten dituen eragiketei aplikatzen zaien zerga-araudi ez kooperatiboek enpresa mota horien garapena oztopatzen dute.

Bazkide moten arauketa

Brasilgo legeak ez ditu bazkide mota desberdinak aurreikusten. Neurri egokia izan daiteke bazkide mota desberdinak sartzea legedian kooperatibismoa sendotzeko, Euskadiko Kooperatiben Legearen kasuan egin den bezala.

Kooperatiba moten arauketa

Ez dago alde handirik Euskadiko eta Brasilgo Kooperatiben Legearen artean. Hala ere, Brasilgo kooperatiben legean ez da aurreikusten “Bitariko Kooperatiba” izeneko kooperatiba mota “heterodoxoa”, aurrerago ikusiko dugun moduan.

Kooperatiben lan-erregimena

Brasilgo kooperatibismoan lan-bazkideak autonomoak dira, karga eta eskubide sozialez libre daude. Euskadiko kooperatibetan ere ematen den malgutasun hori modu okerrean erabili da Brasilen, *de facto*: enpresa kapitalista erraldioen “outsourcing” bezala erabili dira kooperatibaren sozietate-figura, obligazio sozialei ihes egiteko estalki modura. Larrañagaren hitzetan, “eskulan merkea ahalbideratzeko tresna juridikoa” izan da kooperatiba Brasilen. Errealitate horrek ospe negatiboa esleitu die kooperatibei Brasilen eta ospe txar hori oztopoa ere bada kooperatibismoaren garapenerako.

Kooperatiben ordezkaritza

Atal instituzionalean ikusiko dugun moduan, ordezkaritzan aurkitzen da Brasilgo kooperatibismoa garatzeko oztoporik handiena. 5.764/71 Legea indarreran jarri eta handik hiru urtetara (1964an) sortu zen Brasilgo kooperatibismoaren ordezkari ofiziala den OCB erakundea (Organizacao das Cooperativas Brasileiras). Gaur egun, OCB sozietate zibila da eta beraz pribatua. Hala ere, erakunde publiko batek izan beharko lituzkeen eskumenak ditu eta errealitateak erakutsi du eskumen horiek modu arbitrarioan erabiltzen dituela.

Formazio kooperatiborako laguntzak

SESCOOP (Servicio Nacional de Aprendizagem do Cooperativismo) 1988an sortu zen, kooperatiben formakuntza bideratzeko berariaz sortutako erakundea. Bere egiteakoa, kooperatiba guztiek beren bazkide-langileen soldatetik atxikitzen duten %2,5a bildu eta zerga horrekin kooperatiben formakuntza finantzatzea da. SESCOOP-en zuzendaritzan OCB erakundeak eragin nabaria du eta ondorioz, soilik OCB-en afiliatuta dauden kooperatibek jasotzen dute dirulaguntza horren onura.

Atal juridikoa albo batera utzi gabe, **Brasilgo kooperatibismoaren garapenerako oztopo instituzionala** aztertuko dugu. Larrañagaren ikerketatik argi agertzen da elementu hori dela garapenerako oztoporik nagusia. Zehazki, OCB-en kokatzen da arazoa. Bere estatutuetan eta Brasilgo Kooperatiben Legean agertzen denaren arabera, bera da kooperatibismoaren ordezkartza-organoa (bere erakundean afiliatzeko betebeharra ezartzen du), erregistro-funtzioak dituen organoa eta kooperatiben kontrolaren ardura daukana, beste funtzio batzuen artean. Esate baterako, SESCOOP-en dirulaguntzak kudeatzea. Erakunde publiko eta inpartzialen eskuetan egon beharko liratekeen eskumenak bereganatu ditu (adierazgarriena, erregistroarena), botere konzentrazio izugarria eskuratuz. Horrela, Ekonomia Solidarioko esperientziak kooperatibismoaren ildo ofizialetik kanpo gelditzen dira, ekonomia informalaren edo ohiko irabazi asmorik gabeko ekonomiaren esparruan. Kooperatibismoa garatzeko oztopo saihestezina bilakatu da OCB.

Traba horien aurrean eta **Brasilgo kooperatibismoaren garapena bultzatzeko asmoarekin**, honako neurriak proposatzen ditu Larrañagak:

Euskadiko Kooperatiben Legean oinarrituta

- Kooperatibak eratzeko gutxieneko bazkide kopurua bost pertsona izatea.
- Kapital kopuru minimo bat ezartzea.
- Bazkide mota berriak sartzeari, adibidez, bazkide-laguntzailea (kooperatiben arteko lankidetzaren sustatzearen).
- Bitariko Kooperatibaren figura sartzeari. Gadearen ustez, kooperatiba mota hau zalantza eta kritika asko jaso ditu (bere izaera “heterodoxoagatik”), baina kooperatibek kapitala erakartzeko neurri egokia izan daiteke (Gadea, 2001: 284). Bitariko Kooperatibaren batzar orokorraren bozken %51a bazkide-kooperatibistei dagokie eta gainontzeko %49a, bazkide kapitalistei.

- Kooperatibentzat espezifikoa izango den erregistroa sortzea.
- “Ekintza Kooperatiboa” kontzeptua gainditzea, tramite fiskalak eta kontableak sinplifikatuz.
- SESCOOP-en formaziorako fondoak objetibotasunez banatzea.

Euskadiko Kooperatiben Egituratzeko Instituzionalean oinarrituta

- OCB-ra afiliatzea ez izatea derrigorrezko baldintza kooperatiba bat sortu eta erregistratu ahal izateko. OCB-ren funtzio eta eskumenak errebisatzea. Bere jarduera borondatez bazkide egin direnen zerbitzura jarri beharko luke soilik.
- Brasilgo Kooperatibismoaren ordezkariak erakunde multisektorial batek egitaritu beharko luke, Euskadin Kooperatiben Konfederazioak egiten duen bezala.
- Horrez gain, kooperatiben sustapen¹⁵, aholkularitza eta kontrol funtzioak organu publiko baten esku gelditu beharko lirake, EAE-ko Kooperatiben Kontseilu Gorenaren parekoa.

Azken ondorio bezala, eta Larrañagaren artikuluari aipamen bat eginez, bi ideia azpimarratu nahi ditugu. Alde batetik, Larrañagak erakutsitako ausardia eta pragmatismoa, Euskadiko Kooperatiben zenbait elementu heterodoxo eta polemiko Brasilgo kooperatibismoari transferitzea proposatzen duenean: bitariko kooperatibaz ari gara. Bestetik, sektore-publikoak kooperatibismoaren garapenean duen garrantzia eta eragina: kooperatiben autonomia eta independentzia printzipioa errespetatuz, estatuen eta erakunde publikoen parte-hartzea aldarrikatzen du Larrañagak Latinoamerikako herrialdeen kasuan. Horretarako, Londoñori egindako aipamen bat erabiltzen du: “en los países en vías de desarrollo, los estados deben utilizar el cooperativismo como agente para el cambio, y éste debe ser ágil y eficaz” (Londoño, 1978: 13).

IV. ONDORIOAK

Bi ondorio nagusi nabarmendu nahi ditugu. Biek mailan politikoan dute eragina, baina esparru desberdinetan. Lehena, alor publikoarekin du lotura. Bestea, alor solidarioarekin soilik, hau da, Ekonomia Sozial eta Solidarioaren esparruarekin du zerikusia zuzenean eta esklusiboki.

¹⁵ Esate baterako, SESCOOP-en kudeaketa.

Alor publikoari dagokionez

Londoñoren ustez, estatu iberoamerikarretan kooperatibismoaren lidergoa definituta dagoen botere baten esku egon beharko litzateke, hain zuzen ere, estatuaren esku. Stiglitz-en ekonomiaren egituratze-instituzionala kontutan hartuta¹⁶, interesgarria litzateke Ekonomia Publikoaren eta Ekonomia Solidarioaren artean sinergia-eredu berriak aztertzea, batez ere, garapen bidean dauden herrialdeetan. Larrañagak aipatu bezala, Lanaren Nazioarteko Erakundeak 2002an Kooperatiben Sustapenerako onartutako Gomendioaren arabera, “neurri zehatzak hartu behar dira kooperatiben garapenerako eta kontuan hartu beharko dituzte neurriok kooperatiben autonomia eta independentzia bereizgarriak” (Larrañaga, 2013: 121).

Gure ustez, alor publikoaren eta solidarioaren arteko elkarlana estrategikoa da ekonomia errearen egituraketan, ez bakarrik Latinoamerikan, munduko gainontzeko herrialdeetan ere: elkarlana hori funtsezkoa da Tokiko Giza Garapena artikulatzeko. Kontzeptu honek eskualde eta udalerrien garapen endogeno multidimentsionalari egiten dio erreferentzia, politika ekonomiko jasangarri eta alternatibo gisa: komunitateek haien etorkizuna definitzeko eta eraikitzeko gaitasuna garatzen dute, bai maila pertsonalean, bai maila kolektiboan¹⁷. Bi gaitasun maila horiek konbinatuz, komunitateak balio erantsia sortzen du komunitateko kide guztien onurarako (Dubois, Guridi eta López, 2011). Aipatzekoa da Razetok ere antzerako kontzeptu bat erabiltzen duela: Giza Garapen Osoa edo Integrala (Razeto, 2004).

Ekonomia Sozial eta Solidarioa (ESS) tresna instituzional aproposa da gaitasun kolektibo horiek artikulatzeko eta beraz, herrialdeetan tokiko garapen prozesuak gauzatzeko. Horren harira, Paul Singer-en ustez, nahitaezkoa da politika ekonomiko publikoetan ESS-ren aldeko

¹⁶ “La llave del éxito es un sistema económico plural, con un sector privado tradicional, un sector público eficaz y un sector creciente de economía social y cooperativa. Este último es un sector fundamental que favorece el equilibrio económico”. Ikus http://www.economiasolidaria.org/files/crisis_capitalista_y_economia_solidaria.pdf (14. orrialdea). (García Janés, 2014)-en ere aipatua.

¹⁷ Edonola ere, gaitasun kolektiboak sendotzea erabat beharrezkoa da Tokiko Giza Garapena delakoa ahalbideratzeko. Gaitasun hauek honakoak dira: kideak inplikatzeko eta erakartzeko gaitasuna; zerbitzuak eta ondasunak ekoiztu eta banatze aldera, funtzio logistikoak gauzatzeko gaitasuna; beste kolektibo batzuekin harremanak izateko eta baliabideak lortzeko gaitasuna; aldaketetara eta testuinguru berrietara egokitzeko gaitasuna; dibertsitatearen eta koherentziaren artean koherentzia lortzeko gaitasuna. Bereziki erabakigarriak dira azken bi gaitasun motak: erresilientzia eta dibertsitatea kudeatzeko gaitasunak.

estrategiak inplementatzea¹⁸, EES-a bera garapen endogeno horren oinarri instituzionala izan dadin¹⁹: horrela, aberastasun publikoa gizarte zibilaren beharrak asebetetzeko erabiliko da, onura publikoaren mesedetan. Gizarte zibilak politika publikoetan parte hartu behar du derrigorrez, bai diseinuan, bai onarpenean, bai politiken exekuzioan ere²⁰. Ekonomia Solidarioaz baina, Demokrazia Solidarioaz hitz egin beharko genuke. Azken ondorio gisa, honakoa azpimarratu nahiko genuke: ekonomia solidarioaren eta ekonomia publikoaren arteko harremanak erabat beharrezkoak direla herrialdeen garapenerako (Singer, 2009: 65).

Alor solidarioari dagokionez

Larrañagaren ustez, “Brasilen Ekonomia Solidariotik eratortzen den kooperatibismoa, kooperatibismo berri baterako ernamuina da eta horren balio eta printzipioak berrindartu beharrekoak dira” (Larrañaga, 2013: 127).

Zenbait egileen ustez, berrindartze hori oinarritik egin beharra dago, hau da, behetik-gorako prozesua eman behar da. Eraldaketa soziala gizartearen oinarrietatik etorriko da eta beraz, alor zientifiko-akademikoak esperientzia txiki horietan arreta jarri beharko du (Gaiger, 2008).

Hala ere, kontuz: Latinoamerikako Ekonomia Sozial eta Solidarioa ezin da mendebaldeko ikuspegitik aztertu. Tokian tokiko ikuspegitik aztertu beharreko esperientzia da. Zenbait teorikok “ekonomia komunitarioa” kontzeptua darabilte autoeraketan, kultur- eta nazio-aniztasunean (autoderminazioan), naturarekiko errespetuan, lurraren jabetza

¹⁸ Horren muturreko adibidea: Kubako kooperatibismo usufruktuarioa. Ikus (Lertxundi, 2004) eta (Lertxundi, 2006).

¹⁹ Hor kokatzen dugu gure ekarpen zehatza RIPESS-en kontsultari (ikus <http://www.ripess.org/recomendaciones-de-la-ess-para-la-agenda-post2015/?lang=es>): “2.4 Promover la diversificación de las economías nacionales hacia formas de producción y consumo más localizadas, más intensivas en mano de obra, y dejando atrás la explotación intensiva de recursos como la dependencia en las exportaciones de productos básicos (por ejemplo, actividades extractivas, minería y monocultivo). El desarrollo humano local debe ser el objetivo principal de las políticas económicas nacionales. Para lograr ese objetivo, es necesario que estas políticas públicas tomen a la Economía Social Solidaria como base fundamental de su estrategia económica. En consecuencia, la Economía Social Solidaria tiene que participar activamente en el diseño de las políticas económicas nacionales”.

²⁰ Horrela, Ekonomia Sozial eta Solidarioa sustatzeko eta sendotzeko politika publikoek horizontalak eta dinamikoak izan behar dute eta derrigorrez, eragile sozialen parte-hartzea ahalbideratu behar dute (Hintze, 2010: 48).

sozialean eta lanaren antolaketa duinean oinarritzen diren esperientziak izendatzeko. *Sumaq Qamaña* (Bolivia) eta *Sumaq Kawsay* (Ecuador) kontzeptuetan oinarritzen dute “ekonomia komunitario” hori: “ondo bizi” kontzeptuaz ari gara. Horrekin lotuta, pertsonen eta komunitateen Giza Garapen Integrala kontzeptuarekin topo egiten dugu berriz ere: naturarekin bat egitea, erabakitze ahalmen komunitarioa bermatzea eta lan-antolaketa autoeratuak ahalbideratzea (Chiroque eta Mutuberría, 2009). Kontzeptu horiekin ohiko Zientzia Ekonomiko “ortodoxoetatik” haratago dagoen ekonomia alternatibo berri bat aldarrikatzen dabilta Latinoamerikako herri indigenek, hau da, ekonomia kapitalista neoliberalari alternatiba bat planteatzen dion ekonomia berria.

Ikasteko asko daukagu europarrak. Latinoamerikan ematen ari diren mugimendu solidario eta politiko horiek erabat aberasgarriak izan daitezke Europako Ekonomia Sozial eta Solidarioa gidatzeko. Zehazki, Ekonomia Sozialetik Ekonomia Solidariora (eta politikora) jauzia emateko²¹, hau da, Ekonomia Sozialaren alorrean dauzkagun esperientziak eduki politikoz eta eraldatzailez hornitzeko. Razetok Ekonomia Solidarioaren “izaera soziala” nabarmentzen du: gizartearen egiturak eraldatzeko potentzialitateaz ari da, zehazki, beste garapen eredu batetaz, ekologiak, ekonomia feministaz eta herri indigenen eskubideez²² (Razeto, 1999).

Hemen ESS-ren elkartasun globalerako potentziala nabarmen dezakegu. ESS-ko esperientziek komunitate pobretuekiko elkartasun-mekanismoak eraikitze potentzialitatea dute, alde batetik, haien balio multzoak elkartasunean oinarritzen direlako. Elkartasun-mekanismo horiek alde bikoak izan daitezke. Alde batetik, teknologia transferentziak herrialde “aberratsatik” herrialde pobretara. Bestetik, herrialde “pobreek” bere barnean duten errealitate komunitario aberatsaz asko ikasteko dute herrialde ustez “aberratsak” (Sarasua eta Udaondo, 2004: 22-31). Ikuspegi hau da HUHEZIKO LANKI ikertegiak abian jarri duen lankidetzaren ereduak: paternalismotik aldenduta, iparraldeko eta hegoaldeko esperientzien arteko ezagutza eta bizipenen alde biko transferentzian oinarrituta (Uriarte, 2014).

²¹ Lavillek ekonomia solidarioaren izaera politikoa azpimarratzen du: “la economía solidaria retorna el proyecto originario del cooperativismo, hoy olvidado por una parte de la economía social institucionalizada en vías de banalización” (Laville, 1995).

²² Euskal Herrian aplikatzeko modukoak diren kontzeptuak erabiltzen ditu Razetok: hizkuntza, kultura, historia, bizimoduak...

Gure ustez, Latinoamerikaren inguruan egiten diren ikerketa zientifikoak erabat aberasgarriak izan daitezke Europa Zaharreko esperientziak eduki eraldatzailez hornitzeko²³.

V. AIPAMENAK

Chiroque, H. eta Mutuberría, V. (2009): Procesos de construcción de otras alternativas: desarrollo y planteamiento de la Economía Social Comunitaria en América Latina, *CIRIEC España, revista de economía pública, social y cooperativa*, 147-163. orrialdeak.

Dubois, A., Guridi, L. eta López, M. (2011): “Local human development in crisis contexts”, *International Journal of Social Economics*, Vol. 38 No. 6, 498-515. orr.

Gadea, E. (2001): *Derecho de Cooperativas. Análisis de la Ley 4/1993, de 24 de junio, de cooperativas del País Vasco* (segunda edición), Universidad de Deusto, Bilbao.

Gaiger, L. (2000); “Sentido e posibilidades da economia solidaria hoje”, honako lanean Kraychet, G., L., F. eta Costa, B. (2000): *Economia dos setores populares: entre a realidade e a utopia*, Petrópolis, Editora Vozes, Leire Uriartek aipatua 2014/03/07ko saioan.

Gaiger, L. (2008): “Brasil: un retrato de la lucha emancipatoria de los pobres”, *Otra Economía*, II. bolumena, 2. zenbakia, RILESS erakundea.

García Janés, J (2014): “La Economía Social y Solidaria como una fuente de inspiración y embrión de una economía post-capitalista”, hitzaldia, Economía Sozial eta Solidarioko Masterra 2013/2014, GEZKI Institutua, UPV/EHU, Donostia, 2013/12/04 (argitaratu gabea).

Hintze, S. (2010): *La política es un arma cargada de futuro. La economía social y solidaria en Brasil y Venezuela*, Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales (CLACSO), Buenos Aires.

²³ Razetok kooperatibismoaren biziberritzeaz, berrikuspenaz edo berritzeaz ari da: kooperatibismoari izaera eraldatzaile soziala esleitzeko beharraz (Razeto, 1986).

Larrañaga, A. (2005): “Kooperatibetako organo sozialak”, *Kooperatiben enpresa-ekonomia*, Mondragon Unibertsitatea, Arrasate, 37-59. orrialdeak.

Larrañaga, A. (2013): “Brasilgo kooperatibismoaren garapenerako oinarriak, begiratu kritikoa Euskadiko legedi eta errealitate instituzional kooperatibotik”, *Uztaro giza eta gizarte-zientzien aldizkaria*, 84. zenbakia, 107-129. orr., Udako Euskal Unibertsitatea, Bilbo.

Larrañaga, A. (2014): “Brasilgo kooperatibismoaren garapenerako oinarriak, begiratu kritikoa Euskadiko legedi eta errealitate instituzional kooperatibotik”, hitzaldia, “Ekonomia Sozial eta Solidarioa Latinoamerikan” irakasgaia, *Ekonomia Sozial eta Solidarioko Masterra 2013/2014*, GEZKI Institutua, UPV/EHU, Donostia, 2014/03/10 (argitaratu gabea).

Laville, J. (1995): “L’économie solidaire, une nouvelle forme d’économie solidaire, une perspective internationale”, *Revue Internationale de l’Economie Sociale*, 255. zenbakia, 70. orrialdea, honako lanean aipatua: Bastidas-Delgado, O. eta Richer, M. (2001): “Economía Social y Economía Solidaria: Intento de definición”, *Cayapa-Revista Venezolana de Economía Social*, 1. zenbakia, 1-27. orrialdea.

Laville, J. (2008): “Economía Social en Europa: Una nueva ola de iniciativas en Europa”, *Otra Economía*, II. bolumena, 2. zenbakia, RILESS erakundea.

Lertxundi, J. (2004): “Algunas sugerencias basadas en el cooperativismo usufructuario cubano”, *Gizarte Ekonomiaren Euskal Aldizkaria*, GEZKI (UPV/EHU), 0. zenbakia, 191-202. orrialdea, Donostia.

Lertxundi, J. (2006): “Kooperatibismo usufruktuario kubatarrean oinarritutako hainbat iradokizun”, *Uztaro Giza eta Gizarte Zientzien Aldizkaria*, 57. zenbakia, Udako Euskal Unibertsitatea (UEU), Bilbo.

Loroño, C. (1978): *El Movimiento Cooperativo y el Estado*, Intercoop, Argentina (Larrañaga, 2013)-an aipatua.

Martinez, F. Eta Aizpuru, M. (2011): *Gaur egungo munduaren historia 1945-2009*, Udako Euskal Unibertsitatea (UEU), Bilbo.

Razeto, L. (1986): “Renovación y desarrollo del cooperativismo”, *Revista Chile Cooperativo*, sección “Tribuna”, Chile.

Razeto, L. (1997): “El factor C”, hitzaldia, Escuela Cooperativa “Rosario Arjona”, CECOSOLA, Barquisimeto.

Razeto, L. (1999): “La economía solidaria: concepto, realidad y proyecto”, *Persona y Sociedad*, XIII. bolumena, 2. zenbakia, Santiago de Chile.

Razeto, L. (2004): “Espiritualidad y acción social: entre el verticalismo y el horizontalismo”, *Polis, Revista de la Universidad Bolivariana*, Chile.

Sarasua, J. eta Udaondo, A. (2004): “Autoeraketa globalitatean. Autoeraketa ekonomikoaren kokapena egungo munduan”, *Lanki Kuadernoak*, Lanki lankidetzaren ikertegia, Mondragon Unibertsitatea, Eskoriatza.

Sarasua, J. (2010): *Ertzeko Zatiak*, Argia, Lasarte-Oria.

Singer, P. ( ): “Economía Solidaria: posibilidades y desafíos”, hitzaldia, Sindicato de Ingenieros en Rio de Janeiro, Núcleo de Trabajo y Renta de FASE Nacional, Brazil.

Singer, P. (2009): “Relaciones entre sociedad y Estado”, *Iconos, Revista de Ciencias Sociales*, 33. zenbakia, Quito, 51-65. orrialdea, Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales-Sede Académica de Ecuador.

Uriarte, L. (2014): “Arrasateko Kooperatiba Esperientzia eta Ekonomia Solidarioa”, hitzaldia, “Ekonomia Sozial eta Solidarioa Latinoamerikan”, *Ekonomia Sozial eta Solidarioko Masterra 2013/2014*, GEZKI Institutua, UPV/EHU, Donostia, 2014/03/07 (argitaratu gabea).

Vazquez, G. eta Abramovich, A.. (2007): “Experiencias de Economía Social y Solidaria en la Argentina”, *Estudios Fronterizos, Revista de ciencias sociales y humanidades*, 8. bolumena, 15. zenbakia, Universidad Autónoma de Baja California, México.

Zurbano, M. eta beste (2010): *Ekonomia Globala, gizarte globalerako oinarri berriak*, Udako Euskal Unibertsitatea (UEU), Bilbo.

http://www.economiasolidaria.org/files/crisis_capitalista_y_economia_solidaria.pdf (azken aldiz ikusia 2014/03/27an).

<http://www.euskara.euskadi.net/w10aTesDocWar/tesisDoctoralJSP/w10aConsultarTesisDoctoralLookUpDispath.do?clave=accionVer168> (azken aldiz ikusia 2014/03/27an).

http://www.euskara.euskadi.net/appcont/tesisDoctoral/PDFak/Ainhoa_Larranaga_TESI.pdf (azken aldiz ikusia 2014/03/27an).

<http://www.luisrazeto.net/> (azken aldiz ikusia 2014/03/27an).

<http://www.ripess.org/recomendaciones-de-la-ess-para-la-agenda-post2015/?lang=es> (azken aldiz ikusia 2014/03/27an).

<http://www.unibertsitatea.net/otarrea/gizarte-zientziak/ekonomia/efqm-eredua-eta-kudeaketarako-adierazleen-sistemak> (azken aldiz ikusia 2014/03/27an).